

deepening knowledge of ourselves and our culture, making contact with others, interacting and discovering diversity, and dealing with differences. The research was presented concerning the attitude of young people to participate in school intercultural exchanges and their opinions on the benefits that they have brought / can bring to such meetings. The study was carried out in the school year 2014/2015 among young people from the Polish-Czech border area in Cieszyn Silesia.

Key words: intercultural exchanges; Other; Polish-Czech border region; school partnership; young people.

Стаття надійшла до редакції 16.08.2017

Прийнято до друку 05.10.2017

УДК 37.018.1:39

Gabriela Piechaczek-Ogierman

ORCID iD 0000-0003-4425-7732

doktor, adiunkt

Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie,

Uniwersytet Śląski w Katowicach,

ul. Bielska 62, 43-400 Cieszyn, Rzeczpospolita Polska

gabriela.piechaczek-ogierman@us.edu.pl

DZIADKOWIE I WNUKOWIE W PROCESIE MIĘDZYPOKOLENIOWEJ TRANSMISJI WIEDZY, WZORÓW I WARTOŚCI

Zgodnie z koncepcją Mead, przestaje być obowiązująca wizja świata oparta na autorytecie starszego pokolenia i wzorach dawanych przez dziadków. Jednocześnie w międzypokoleniowym przekazie kulturowym elementy postfiguratywności i prefiguratywności współwystępują ze sobą. Dziecko rodząc się i wychowując w otoczeniu starszych członków rodziny, przyswaja wiedzę i poznaje wartości uznawane w danej społeczności za tradycyjne. Z kolei uczenie się seniorów od młodych nowoczesnej technologii stwarza okazję do wspólnego przebywania z sobą dziadków i wnucząt – do rozmów, przekazu wartości, doświadczeń, zbliżając ich emocjonalnie i mentalnie.

Słowa kluczowe: doświadczenie postfiguratywne; kultura prefiguratywna; międzypokoleniowy przekaz.

DOI: 10.28925/2226-3012.2017.6.123128

*Czy jest coś bardziej przyjemnego niż starość otoczona
młodością, która chce się czegoś nauczyć?*

Cyceron

Wprowadzenie. Systematyczne kontakty pokolenia dziadków z wnukami stanowią podstawę kształtowania się wzajemnych relacji między nimi oraz rozwijają potrzebę uczestnictwa w życiu najbliższych. Dziadkowie, uczestnicząc w przekazie wartości, norm i wzorów kulturowych, kształtują indywidualną tożsamość młodego pokolenia.

Postrzeganie wieku senioralnego jako oznaki wiedzy, mądrości i doświadczenia na przestrzeni wieków było i nadal pozostaje ważnym wymiarem okresu późnej dorosłości (Szatur-Jaworska, 2000, s. 29–33). Pomimo że możliwości fizyczne w tym okresie życia słabną, to wzbogaceniu ulegają inne właściwości, takie jak doświadczenie, umiejętności zachowania dystansu, rozważa, głębokość sądów (Orzechowska, 1999, s. 14–15). Potencjał seniorów możemy odnaleźć we wszystkich obszarach ich życia i funkcjonowania: edukacyjnym (polegającym na przekazie pokoleniowym, doradztwie w sprawach życiowych, zawodowych i relacjach

środowiskowych); integracyjnym i emocjonalnym (związanym z bezinteresowną aktywnością w środowisku rodzinnym i lokalnym – we wspólnotach wyznaniowych, organizacjach pozarządowych); opiekuńczym i samopomocowym (postrzeganym jako alternatywa dla instytucji publicznych); ekonomicznym (wypełniającym deficyty finansowe swoich rodzin); konsumenckim (określającym zapotrzebowanie na specyficzne towary i usługi); politycznym (tworzącym zdyscyplinowany elektorat); kulturowym (dotyczącym przywiązania do tradycji oraz przekazu wartości uniwersalnych i narodowych utrwalających tożsamość) (Trafiałek, 2006, s. 214–216).

We współcześnie rozwiniętych społeczeństwach, tradycja nie stanowi jedynej źródła wiedzy i wzorów zachowań jednostki. Zachodzące procesy globalizacji w coraz większym stopniu umożliwiają przenikanie kultur zarówno w ramach kontynentu europejskiego, jak i amerykańskiej kultury popularnej. W krajach wysoko

rozwiniętych, w tym także w Polsce, obniżeniu uległ autorytet ludzi starszych. Jako przyczyny tego zjawiska wskazuje się – rozluźnienie więzi międzypokoleniowych, konsumpcyjny styl życia, rozwój nowoczesnych technologii, powszechne uwielbienie tego, co atrakcyjne i piękne. Kult młodości oraz ciała⁶ w świadomości młodych ludzi utrwalił stereotypowe myślenie o osobach w okresie późnej dorosłości. Jak wskazują badania, im bardziej rozwinięte społeczeństwo, tym większe prawdopodobieństwo rozwoju ageizmu, tzn. dyskryminacji ze względu na wiek (Kołodziej, 2006, s. 96). Jednocześnie w ostatnich latach, głównie za sprawą telewizji, lansuje się nowy, korzystny wizerunek osoby starszej – aktywnej w wielu dziedzinach życia, wzbudzającej podziw, samorealizującej się, wpływowej (Blecharz, & Siekańska, 2012, s. 55). W wymiarze społecznym okres starości ciągle ulega przemianom. Jednak bez względu na czas historyczny czy środowisko społeczne, starość subiektywna zależy od sił wewnętrznych jednostki, jej bilansu życiowego, od tego kim jest i kim był starzejący się człowiek (Bois, 1996, s. 313–315).

Typy przekazu kulturowego. Margaret Mead, analizując mechanizmy zmiany kulturowej i przekazu kulturowego poszczególnych okresach rozwoju społeczeństw, wymienia kulturę postfiguratywną, kofiguratywną oraz prefiguratywną.

W kulturze postfiguratywnej większa część wzorów życia była niekwestionowana i utrwalana w ciągłym kontakcie trzech pokoleń, przy czym starsi dostarczali kompletnego wzorca całości życia (Mead, 1978, s. 25–64). W kulturze kofiguratywnej dominującym wzorem dla dorosłych członków społeczeństwa i dzieci stało się zachowanie rówieśników. Przy czym pokolenie starszych odgrywało nadal podstawową rolę, określało bowiem formy i granice, w których konfiguracja mogła wystąpić oraz dostarczało młodszym wzorów zachowania (tamże, s. 65). Początek zjawiska kofiguracji, jak zauważa autorka, związany był z rozpadem systemu postfiguratywnego, spowodowany rozwojem cywilizacji, migracją, przemianami rewolucyjnymi oraz pojawieniem się nowej technologii, opartej na specjalistycznej wiedzy i informacji. Dorastający nie mogąc znaleźć bezpośredniego wzoru zachowania u rodziców lub dziadków, zmuszeni byli go szukać gdzie indziej, przyswajając sobie styl zachowania nowej grupy (tamże, s. 79). W pokoleniu, które musi odkryć odpowiednie wzory zachowania, bo gotowe wzorce w pokoleniu przodków nie istnieją, dzieci stają się autorytetem w sprawach nowego stylu życia. Zdaniem Mead, «dziś po tysiącletnich postfiguratywnych i kofiguratywnych kultur, w których człowiek uczył się starych rzeczy od swych rodziców i dziadków oraz nowych rzeczy od swych rówieśników, dożyliśmy nowego etapu ewolucji kultury człowieka» (tamże, s. 64), którą autorka nazwa prefiguratywną (tamże, s. 104). W kulturze tej dorośli uczą się również od swych

dzieci. Jednocześnie autorka podkreśla, że zachowania kofiguratywne lub prefiguratywne, oderwane od postfiguratywnego doświadczenia z dzieciństwa i nie poparte jasnym wyobrażeniem ani przeszłości, ani przyszłości, a także narzucone i regulowane przez innych – są mało ugruntowane i nietrwałe (tamże, s. 78). W przekonaniu Mead, przyszłość żyjących obecnie dzieci jest czymś zupełnie nieprzewidywalnym, «dziś wszyscy ludzie na ziemi stali się częścią nawzajem ząbwiącego się systemu połączeń i przepływu informacji, opartego na wynalazkach elektronicznych, młodzi ludzie w każdej części świata stają przed sytuacją, z którą nikt ze starszych nie spotkał dotąd i nigdy się nie spotka. I odwrotnie, starsze pokolenie nie może już absolutnie liczyć na to, że w życiu ich dzieci powtórzy się ich własne, nie znane nikomu przed nimi doświadczenie stopniowo ujawniającej się zmiany. Ten rozłam między pokoleniami jest zupełnie nowy, obejmuje całą naszą planetę i wszystkie społeczeństwa» (tamże, s. 104–105). W tym kontekście przestaje być obowiązująca wizja świata oparta na autorytecie starszego pokolenia i wzorach dawanych przez dziadków, a na ich miejsce pojawiają się zróżnicowane wzory o różnym pochodzeniu.

Zgodnie z koncepcją Mead, w międzypokoleniowym przekazie kulturowym elementy postfiguratywności i prefiguratywności współwystępują ze sobą w każdej generacji. Dziecko rodząc się i wychowując w otoczeniu starszych członków rodziny – rodziców, dziadków – przyswaja wiedzę i poznaje wartości uznawane w danej społeczności za tradycyjne. Nabywane wówczas postfiguratywne doświadczenie dodatkowo wzmacniane jest w procesie szkolnej edukacji, bazującej na tradycyjnych wartościach humanistycznych (Lewowicki, 1993), pozwalających na zachowanie tożsamości i podmiotowości uczniów (Lewowicki, 2007, s. 134). Jednocześnie postęp cywilizacyjny, rewolucja technologiczna i przemiany społeczno-kulturowe wymagają uczenia się przez całe życie, skłaniając seniorów do podnoszenia i uzupełniania swoich kompetencji, do uczenia się od młodych. W związku z tym pojawiają się pytania: w jakim zakresie dokonuje się prefiguratywność? czego starsi uczą się od młodych? czy młode pokolenie czerpie z doświadczenia, umiejętności i wiedzy swoich dziadków? w jakich sprawach młodzi oczekują rady od starszych? czy osoba starsza może stać się życiowym autorytetem dla młodego pokolenia?

Aby odnaleźć odpowiedzi na powyższe pytania, skierowałam kwestionariusz ankiety do słuchaczy Uniwersytetu Trzeciego Wieku w Jastrzębiu-Zdroju działającego przy Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Wszystkie pytania zawarte w kwestionariuszu ankiety miały charakter otwarty. W badaniach uczestniczyło 117 osób w wieku powyżej 60. roku życia, które weszły już w życiowe role babci lub dziadka. W badanej próbie przeważały kobiety (87,18% wszystkich respondentów) w stosunku do mężczyzn (12,82%).

3 Zjawisko kulturowej presji wymaga, aby oznaki starości ukrywać za pomocą kosmetyków, operacji plastycznych, przeszczepu włosów.

Słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku tworzą swoistą kategorię osób – aktywnych społecznie, poznawczo, zainteresowanych własnym rozwojem (Błachnio, 2012, s. 92–98). Aktywność seniorów określają indywidualne potrzeby, między innymi – zachowania kondycji psychofizycznej i umysłowej, uczestnictwa w życiu społeczno-kulturalnym, uznania, poczucia dokonań, satysfakcjonującego spędzania czasu wolnego, utrzymywania stosunków z rodziną (Hrapkiewicz, 2005, s. 104).

Badaną grupę stanowili słuchacze o zróżnicowanym wykształceniu. Najwięcej osób deklaroowało średnie wykształcenie (70%), następnie zawodowe (25%) i wyższe (5%). 95% badanych w młodości było aktywnych zawodowo. Przed przejściem na emeryturę lub rentę byli pracownikami oświaty, służby zdrowia, jednak największa grupa seniorów związana była z górnictwem (głównie kobiety pracujące na stanowiskach administracyjno-biurowych). Dla wielu z nich dopiero czas późnej dorosłości stworzył warunki, by móc

zaspokajać swoje potrzeby związane z edukacją oraz samorealizacją.

Wyniki badań własnych. Zaprezentowane w tabeli 1 wyniki wskazują, że prefiguratywność dotyczy nie tylko wycinka wiedzy z zakresu nowoczesnych technologii (88,03% wskazań), ale również podejścia do życia i drugiego człowieka. Pokolenie starszych czerpie od młodych wzory zachowań pozbawione uprzedzeń i stereotypów. W 43,59% przypadków seniorzy wskazali, że od młodych uczą się tolerancji, otwartości na ludzi oraz optymizmu i radości życia (76,92%). Według badanych wartościami wartymi naśladowania, z reguły przypisanymi młodym ludziom, są spontaniczność (29,50) i szczerość (26,50%), asertywność (4,27%). Dla pokolenia dziadków (19,66% wyborów) wnukowie są również ekspertami i dobrymi doradcami w sprawach oferty kulturalnej – filmu, muzyki, teatru. 12,82% seniorów uczy się młodzieżowych kodów językowych, by – jak można sądzić – mieć bliższy kontakt z młodymi i lepiej ich rozumieć.

Tabela 1.

Obszary, w których pokolenie starszych uczy się od młodszych – w opinii seniorów

Kategorie odpowiedzi	tolerancja, otwartość	radość życia, optymizm	spontaniczność,	szczerość,	obsługa i posługiwanie się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi	oferta kulturalna kino, teatr, muzyka	nowe zwroty i wyrażenia językowe	asertywność
Liczba	51	90	34	31	103	23	15	5
Procent	43,59%	76,92%	29,06%	26,50%	88,03%	19,66%	12,82%	4,27%

Liczby poszczególnych odpowiedzi nie sumują się do wielkości populacji (N=117) ze względu na możliwość wskazania więcej niż 1 kategorii odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Z deklaracji badanych można również odczytać, że, seniorzy mają potrzebę modyfikacji własnych zachowań, które z pewnością nie zmienia ich systemów wartości i tradycyjnych norm postępowania. Natomiast ucząc się od swoich wnucząt obsługi komputera, smartfonu, tabletu, aparatu fotograficznego, prezentują godną podziwu postawę otwartości na świat i wiedzę.

W ten sposób starsze pokolenie daje wyraz swoim wzrastającym kompetencjom w zakresie nowoczesnej technologii, co z pewnością służy budowaniu ich autorytetu w oczach młodego pokolenia.

Odpowiedzi badanych seniorów ujęte w tabeli nr 2 dotyczą obszarów, w których zachodzą przekazy o charakterze posfiguratywnym.

Tabela 2.

Obszary, w których młodzi szukają porad/wsparcia u swych dziadków – w opinii seniorów

Kategorie odpowiedzi	opieka nad dziećmi	sprawy kulinarnych	wsparcie w trudnych sytuacjach życiowych	wsparcie finansowe	nie ma takiego obszaru – młode pokolenie wie lepiej	opieki, miłości	wsparcia w konfliktach z rodzicami	porady zdrowotne	wyбір szkoły, zawodu
Liczba	38	61	73	24	12	63	26	27	32
Procent	45,21%	52,14%	62,39%	20,51%	10,26%	53,85%	22,22%	23,08%	27,35

Liczby poszczególnych odpowiedzi nie sumują się do wielkości populacji (N=117) ze względu na możliwość wskazania więcej niż 1 kategorii odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Ze względu na doświadczenie życiowe – a także bliższe niż z własnymi dziećmi relacje dziadków i wnucząt – seniorzy rodzin są powiernikami problemów swoich wnucząt (62,39% wskazań). Udzielają im rad w trudnych sytuacjach życiowych oraz służą różnymi formami wsparcia, w tym pomocą finansową (20,51% wskazań).

Jak wiadomo, nastawieni na rozwój zawodowy młodzi ludzie nie mają okazji ani potrzeby, by rozwijać swoje kompetencje w obszarze życia codziennego – w kwestiach dotyczących spraw kulinarnych, opieki nad dzieckiem czy porad zdrowotnych. Wyniki badań wskazują, że mimo powszechności tej tematyki w mediach (czasopismach, poradnikach książkowych, programach specjalistycznych, na forach internetowych) oraz zmieniających się poglądów w tym zakresie, to dziadkowie nadal pozostają ważnym źródłem wiedzy i umiejętności. Badani seniorzy deklarowali, że młodzi najczęściej oczekują ich wskazówek w sprawach kulinarnych (52,14% wskazań), w kwestiach opieki nad dzieckiem (45,21%), a także oczekują od nich porad zdrowotnych (23,08%). Takich odpowiedzi

najczęściej udzielały osoby mające wnuki, które już założyły własną rodzinę. Z kolei wypowiedzi dziadków młodszych wnucząt, będących w wieku szkolnym lub dorastania, wskazują, że odgrywają oni ważną rolę w rodzinnych mediacjach w przypadku konfliktów młodych ze swoimi rodzicami (22,22% wskazań). Ponadto 27,35% seniorów – jak wskazują ich deklaracje – ma również swój udział w decyzjach życiowych swoich wnucząt dotyczących wyboru szkoły lub przyszłego zawodu.

Niewątpliwie odpowiedzi badanych różnicuje wiek wnucząt, do których dziadkowie odnoszą swoje odpowiedzi. W przypadku kilkuletnich wnucząt, dziadkowie deklarowali, że ich rola sprowadza się głównie do zaspokojenia potrzeb emocjonalnych dziecka – miłości, bezpieczeństwa (53,85% wskazań). W badanej grupie było również kilkanaście osób (10,26%), które uważało, że nie czują się kompetentni, aby udzielać rad swoim wnukom, ponieważ młodzi lepiej niż oni wiedzą, co jest dla nich dobre i w związku z tym dokonują najlepszych wyborów.

Tabela 3.

Treści przekazu postfiguratywnego – w opinii seniorów

Kategorie odpowiedzi	zasady moralne życia w rodzinie i społeczeństwie	wiedza historyczna	tradycje rodzinne, świąteczne	szacunek, życzliwość do ludzi	przepisy kulinarne	wiara, wartości religijne	wzory zachowania, kultura bycia	patriotyzm	pracowitość	nie udało się	szacunek do szkoły	nie wiem	inne
Liczba	77	39	54	87	23	49	73	15	21	3	16	14	9
Procent	65,81%	33,33%	46,15%	74,36%	19,66%	41,88%	62,39%	12,82%	17,95%	2,56%	13,68%	11,97%	7,69%

Liczby poszczególnych odpowiedzi nie sumują się do wielkości populacji (N=117) ze względu na możliwość wskazania więcej niż 1 kategorii odpowiedzi.

Źródło: badania własne.

Ostatnie pytanie zawarte w kwestionariuszu ankiety dotyczyło przekazu postfiguratywnego, konkretnych treści, które pokolenie starszych przekazuje młodym. Odpowiedzi seniorów zostały pogrupowane, ujęte w kategorie i przedstawione w tabeli nr 3. We współczesnej polskiej rodzinie relacje międzypokoleniowe pozostają nadal żywe. Pokolenie starszych, w związku z przypisaną mu rolę, przekazuje wiedzę, wartości oraz wzory życia. Badani, uznając za niezmiennie w czasie konkretne wartości, deklarują, że przekazują je młodemu pokoleniu. Są to zasady moralnego współżycia z ludźmi (65,81% wskazań) oraz szacunek i życzliwość dla ludzi (również 74,36% wyborów). Natomiast tylko w opinii nielicznych, na aktualności nie straciły takie wartości jak – patriotyzm (12,82% wskazań), pracowitość (17,95% wskazań), szacunek do szkoły i nauczycieli (13,68% wyborów). Jak wskazują wyniki badań, dziadkowie czują się również odpowiedzialni za przekaz wiary oraz wartości z nią związanych (41,88% wskazań). Poza tym przedmiotem międzypokoleniowej transmisji w rodzinie jest wiedza historyczna dotycząca, zarówno faktów historycznych, jak i dziejów rodziny (33,33% wskazań), a także tradycje świąteczne i rodzinne

(46,15% wyborów), w tym przepisy kulinarne (19,66% wskazań). Ponadto seniorzy deklarują swój udział w współtworzeniu kultury bycia swoich potomków, przekazując im zasady *savoir vivre*, dobre maniery oraz wzory zachowań społecznych (62,39% wskazań). Jak wiadomo, w kwestiach stylu bycia młodych największą znaczenie ma oddziaływanie kofiguratywne. W tym okresie rówieśnicy stają się ważniejszym niż dorośli źródłem wzorów zachowań, zwłaszcza w zakresie sposobu ubierania się, komunikowania się czy kreowania własnego wyglądu. Młodzi czerpią wzory zachowań nie tylko od członków grupy, lecz przede wszystkim ich autorytetami są znane osoby kina i telewizji.

W wypowiedziach ankietowych zostały zawarte także stwierdzenia wskazujące na niezdecydowanie lub brak udziału w międzypokoleniowej transmisji wzorów i wartości. Możemy zgodzić się z powszechnie panującą opinią, że rewolucja technologiczna stwarza inne – niż w pokoleniach dorosłych – warunki życia, daje nowe możliwości oraz budzi u młodych odmienne potrzeby. Jednak, jak można sądzić, to nie na skutek pojawienia się nowych informacji i zjawisk, ale w

wyniku braku własnych kompetencji życiowych (w tym także komunikacyjnych), badani seniorzy nie czują się uprawnieni, by dzielić się z młodymi swoim doświadczeniem, wiedzą, umiejętnościami.

Podsumowanie. W międzypokoleniowym przekazie mamy do czynienia z niewątpliwą mieszanką zachowań opartych na postfiguracywności, prefiguracywności oraz kofiguracywności. Wyniki badań wskazują, że seniorzy wprowadzają do życia rodzinnego wartości religijne, historyczne i obyczajowe. W tym zakresie środowisko senioralne stanowi ważny potencjał ludzki, niezastąpiony w wychowaniu młodego pokolenia. Znaczna część wzorców zachowań i systemów wartości dziadków stanowi punkt odniesienia do zachowań wnuków, określając ich przynależność do danej grupy, społeczności. W ten sposób dziadkowie ułatwiają wnukom umieścić siebie w przeszłości rodzinnej, swojego miejsca pochodzenia.

Natomiast pojawienie się nowych realiów życia, wypracowanie nowych modeli życia nie wskazuje jednoznacznie na dewaluację autorytetów dziadków. W badanej grupie wnukowie czerpią z doświadczenia, umiejętności i wiedzy od starszego pokolenia. Ponownie zjawisko postfiguracywności możemy odnaleźć, kiedy

wnukowie zostają rodzicami. Seniorzy pełniący rolę dziadków wspierają swoje wnuki w pokonywaniu różnych życiowych trudności, lecz czynią to w sposób dyskretny, nie przejmując głównych ról i obowiązków. Niewątpliwie zakres i treść postfiguracywnego przekazu zależy od indywidualnych cech badanych – aktywności umysłowej, pozycji społecznej, wykształcenia, wiedzy, inteligencji, zdolności, umiejętności, chęci poznawania oraz stanu zdrowia.

Z kolei uczenie się seniorów od osób młodszych dotyczy głównie praktycznych umiejętności związanych z obsługą komputera, tabletu, aparatu fotograficznego, smartfonu. Zjawisko to, jak można zauważyć, ma niezastąpione znaczenie wychowawcze. Stwarza okazję do wspólnego przebywania z sobą dziadków i wnucząt – do rozmów, przekazu wartości, doświadczeń, zbliżając ich emocjonalnie i mentalnie. Paradoksalnie możemy powiedzieć, że epoka prefiguracywna stwarza szansę na odbudowanie wzajemnych relacji pokolenia starszych i młodych. Sprzyja integracji wewnątrz – i międzypokoleniowej. Ponadto dla seniorów bycie potrzebnym dla wnuków oraz wzmacnianie więzi wewnątrzrodzinnych – ma istotne znaczenie z punktu widzenia ich samopoczucia, aktywności i zdrowia.

References

- Blecharz, J., & Siekańska, M. (2012). Psychologiczne aspekty starzenia się i starości. W: A. Marchewka, Z. Dąbrowski, A. J. Żołądź (red.): *Fizjologia starzenia się. Profilaktyka i rehabilitacja*. Warszawa, Polska: PWN (pol).
- Błachnio, A. (2012). *Starość non profit. Wolontariat na Uniwersytetach Trzeciego Wieku w Polsce i na świecie*. Bydgoszcz, Polska: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego (pol).
- Bois, J. P. (1996). *Od Montaigne'a do pierwszych emerytur*. Warszawa, Polska: Oficyna Wydawnicza Volumen, Wydawnictwo Marabut (pol).
- Hrapkiewicz, H. (2005). Potrzeby osób w wieku starszym i próba ich realizacji. W: A. Fabiś (red.): *Seniorzy w rodzinie, instytucji i społeczeństwie*. Sosnowiec, Polska: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu (pol).
- Kołodziej, W. (2006). Stereotypy dotyczące starzenia się i ludzi w podeszłym wieku. W: S. Steuden, M. Marczuk (red.): *Starzenie się a satysfakcja z życia*. Lublin, Polska: Wydawnictwo KUL (pol).
- Lewowicki, T. (1993). Aksjologia i cele edukacji. *Ruch Pedagogiczny*, 3–4 (pol).
- Lewowicki, T. (2007). *O tożsamości, kondycji i powinnościach pedagogiki*. Instytut Technologii Eksploatacji – PIB, Warszawa-Radom, Polska (pol).
- Mead, M. (1978). *Kultura i tożsamość. Studium dystansu międzypokoleniowego*. Warszawa, Polska: PWN (pol).
- Orzechowska, G. (1999). *Aktualne problemy gerontologii społecznej*. Olsztyn, Polska: Wyższa Szkoła Pedagogiczna (pol).
- Szatur-Jaworska, B. (2000). *Ludzie starzy i starość w polityce społecznej*. Warszawa, Polska: ASPRA-JR (pol).
- Trafiałek, E. (2006). *Starzenie się i starość. Wybór tekstów z gerontologii społecznej*. Kielce, Polska: Wszechnica Świętokrzyska (pol).

БАБУСІ, ДІДУСІ ТА ОНУКИ У ПРОЦЕСІ МІЖПОКОЛІННОЇ ПЕРЕДАЧІ ЗНАНЬ, ТРАДИЦІЙ ТА ЦІННОСТЕЙ

Пехачек-Огерман Габріела, доктор наук, доцент, Факультет етнології і освітніх наук, Сілезький університет в Катовіцах, вул. Бельська, 62, 43-400 Цешин, Республіка Польща, gabriela.piechaczek-ogierman@us.edu.pl

Відповідно до концепції Міда бачення світу перестає базуватися на авторитеті старшого покоління та моделях, що їх дають бабусі і дідусі. У той же час у міжпоколінній передачі культури співіснують елементи постфігуративного та префігуративного характеру. Дитина народжується та виховується в оточенні старших членів сім'ї, отримуючи знання, визнані в даній громаді як традиційні.

У свою чергу, навчання старших людей молодшими в основному стосується практичних навичок, пов'язаних з користуванням комп'ютером, планшетом, камерою, смартфоном тощо. Це явище також має незамінний освітній сенс. Це дає можливість провести час онукам разом з бабусею та дідусем – говорити, передавати цінності та досвід.

Ключові слова: передача досвіду між поколіннями; постфігуративний досвід; префігуративна культура.

GRANDPARENTS AND GRANDCHILDREN IN THE INTERGENERATIONAL TRANSMISSION OF KNOWLEDGE, PATTERNS AND VALUES

Piekhachek-Oherman Gabriela, Dr., Associate Professor, Faculty of Ethnology and Educational Studies, University of Silesia in Katowice, 62 Bielska Str., 43-400 Cieszyn, The Republic of Poland, gabriela.piechaczek-ogierman@us.edu.pl

According to Mead's concept, the vision of the world based on the authority of the older generation and patterns provided by grandparents is not valid any longer. At the same time, the elements of post-figurativeness and pre-figurativeness co-occur in the cross-generation cultural transmission. By being born and educated in the environment of older family members, a child acquires knowledge and gets acquainted with the values considered as traditional in the community. On the other hand, seniors' learning new technology from the young enables being together of grandparents and grandchildren. This enhances talk, transmission of values and experiences as well as getting both generations emotionally and mentally closer.

The article deals with the study the findings of which show that the old bring religious, historical and moral values for family life. In this respect, seniority is an important human potential, indispensable in the upbringing of the younger generation. A large part of grandparents' behavior patterns is a reference to the behavior of grandchildren, determining their belonging to a particular group or community.

On the other hand, the emergence of new realities of life, the development of new models of lifestyle does not clearly indicate the devaluation of the authority of grandparents. In the research group, grandchildren use the experience, skills and knowledge of the older generation. Moreover, the phenomenon of post-visualization can be found when grandchildren become parents. In turn, training older people by the younger ones mainly occurs regarding practical skills related to using computers, tablets, cameras, smartphones etc. The phenomenon possesses an indispensable educational sense. It enables grandchildren to have time with her grandparents – communicating, transferring values and experience.

Key words: intergeneration transmission; post-figurative experience; pre-figurative culture.

Стаття надійшла до редакції 16.08.2017

Прийнято до друку 05.10.2017

УДК 316.35:159.9

Tomasz Gebel

ORCID iD 0000-0003-4649-2330

MA, assistant,
Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie,
Uniwersytet Śląski w Katowicach,
ul. Bielska, 62, 43-400 Cieszyn, Rzeczpospolita Polska
tomasz.gebel@gmail.com

MŁODZIEŻOWE RUCHY SUBKULTUROWE W ŚWIECIE KULTURY POPULARNEJ

Autor porusza kwestie symbolicznego i materialnego świata będącego wytworem ruchów subkulturowych. Przedstawia aktywność najbardziej charakterystycznych subkultur młodzieżowych na przestrzeni ostatnich dekad. Opisuje relacje między światem kultury popularnej, szeroko dostępnej, masowej, a kontrkulturą. Na przykładach norm, wzorów, wartości i wytworów poszczególnych subkultur ukazuje, w jaki sposób kontestowały one kulturę popularną. Zwraca także uwagę na wyzwania i możliwości, jakie stoją przed edukacją w sferze kultury subkultur.

Słowa kluczowe: kultura; młodzież; subkultury.

DOI: 10.28925/2226-3012.2017.6.128136

Wprowadzenie. Literatura naukowa z zakresu antropologii kulturowej, socjologii, psychologii oraz pedagogiki przypisuje słowu subkultura znaczenia wskazujące, że (1) są subkultury stanowią część materialnego i sym-

bolicznego świata tworzonego przez człowieka, jak jest definiowana kultura; (2) mogą być uznawane za mniej wartościową część kultury i w efekcie nazywane podkulturami, w ten sposób piętnowane jako coś gorszego; (3) są opisywane jako wyodrębniony segment życia społecznego, wykraczający poza ogólnie przyjęte w społeczeń-